

MATEUSZ ROGOWSKI*

Geopark Morasko jako potencjalny produkt turystyczny

Streszczenie. Na przestrzeni ostatnich lat coraz intensywniej rozwijają się inicjatywy związane z tworzeniem geoparków. Są to obszary istotne z punktu widzenia nauk o Ziemi, których celem jest zachowanie i promocja dziedzictwa przyrody nieożywionej wraz z powiązaniem z nim krajobrazem kulturowym. Najmłodszą tego typu inicjatywą w naszym kraju jest propozycja utworzenia Geoparku Morasko, opierająca się na naukowo potwierdzonych skutkach impaktu meteorytowego w rejonie Góry Morasko, a także przeobrażeniach krajobrazu Wielkopolski obejmujących efekty istnienia lądolodu skandynawskiego i działalność człowieka na tym obszarze. Potencjał tego obszaru, stanowiący podstawę rozwoju wartościowego produktu turystycznego, powinien uwzględniać zagadnienia zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego lokalnego społeczeństwa, przy jednoczesnym poszanowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Z tego względu celem artykułu jest przedstawienie potencjału tworzonego Geoparku Morasko jako produktu turystycznego, którego unikatowy charakter pozwoli na stworzenie markowego produktu, a docelowo zdecyduje o przyjęciu do Światowej Sieci Geoparków UNESCO.

Słowa kluczowe: Geopark Morasko, produkt geoturystyczny, aglomeracja poznańska

1. Wprowadzenie

Północna część aglomeracji poznańskiej pomimo coraz intensywniejszej zabudowy posiada mało dotąd wykorzystywane walory turystyczne związane ze zjawiskiem upadku meteorytu oraz efektami zlodowacenia skandynawskiego. Obecnie Poznań jest postrzegany przede wszystkim jako destynacja kulturowa (Kandulski 2011) i biznesowa z rozwiniętą ofertą rekreacyjną i rozrywkową. Tym samym

---

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Katedra Turystyki i Rekreacji, e-mail: mateusz.rogowski@amu.edu.pl, tel. 502 081 654.

walory przyrodnicze aglomeracji, na które składają się wzgórza morenowe z kraterami meteorytowymi, jeziora polodowcowe, rzeka Warta oraz tereny zielone pełniły rolę uzupełniającą.

Obecnie, w dobie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej konkurujących ze sobą miast naszego kraju, unikatowe elementy potencjału mogą decydować o sukcesie na arenie międzynarodowej. Polskie miasta postrzegane są przeważnie przez pryzmat walorów kulturowych, oferty biznesowej czy rozrywkowej, natomiast żadne nie może poszczycić się niepowtarzalnym na skalę międzynarodową zjawiskiem związanymi z upadkiem meteorytu. Wyjątkiem jest Poznań, który zawiera tak niespotykaną składową swojej atrakcyjności, która przy odpowiednim przygotowaniu może stać się markowym produktem turystycznym.

Nawiązując do idei powołania Geoparku Morasko, wyrażonej po raz pierwszy w 2013 r., należy wskazać że międzynarodowy charakter tego wyróżnika ma bardzo duże możliwości wizerunkowe. Z tego względu za cel artykułu przyjęto analizę walorów decydujących o potencjale turystycznym północnej części aglomeracji poznańskiej w kontekście powstania Geoparku Morasko i przedstawienia go w postaci 6-elementowego schematu geoproductu autorstwa D. Dryglas i K. Miśkiewicza (2014). Bazując na wysokich walorach krajobrazu przyrodniczego i kulturowego, planowanej infrastrukturze oraz naukowo-dydaktycznych możliwościach Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, można zaproponować ofertę stanowiącą uzupełnienie i urozmaicenie istniejącej oferty turystycznej Poznania na rynku krajowym i międzynarodowym.

2. Geopark jako specyficzny produkt turystyczny

Geopark jest obszarem o zdefiniowanych granicach, w obrębie którego wykonuje się zadania związane z ochroną przyrody, w szczególności jej abiotycznych elementów, edukacją, popularyzacją georóżnorodności, prowadzeniem szkoleń i badań (Golonka i in. 2012). Do głównych zadań geoparków należą skuteczne sposoby zabezpieczania obiektów przyrodniczych i kulturowych, szeroka promocja wiedzy o Ziemi dla potrzeb edukacji i turystyki, a zarazem bezkonfliktowe wykorzystanie naturalnych walorów obszarów w polityce zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego (Aleksandrowicz, Miśkiewicz 2007). Należy również podkreślić, że „geopark stanowi międzynarodową formę zarządzania krajobrazem przez lokalną społeczność zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju” (Miśkiewicz 2015), co czyni go nowoczesnym i skutecznym narzędziem profilowania turystyki w kierunku jej bardziej zrównoważonych form.

Cechami geoparku są:

- zdefiniowane granice i wystarczająco duży obszar, by mógł służyć lokalnemu rozwojowi ekonomicznemu i kulturalnemu,
- zróżnicowana sieć geologicznych stanowisk dostępnych do zwiedzania oraz innych obiektów o znaczeniu ekologicznym, archeologicznym, historycznym i kulturowym, uznany przez lokalne władze zarząd, plan zagospodarowania uwzględniający zarówno ochronę wartości przyrodniczych i kulturowych, jak i regionalne potrzeby socjalno-ekonomiczne,
- współpraca z różnymi organizacjami oraz wsparcie i promocja rozwoju ekonomicznego i kulturalnego lokalnej społeczności,
- pomoc w edukacji, szkoleniach i badaniach naukowych, związanych z naukami geologicznymi, środowiskiem i zrównoważonym rozwojem,
- rozwój turystyki (zwłaszcza geoturystyki),
- doskonalenie metod ochrony przyrody dla utrzymania dobrego stanu dziedzictwa geologicznego (Aleksandrowicz, Miśkiewicz 2007).

Idea tworzenia geoparków ma ponad 20-letnią tradycję (Aleksandrowicz 2006). Jej historię wraz ze szczegółowymi założeniami przedstawili m.in. Margarete Patzak i Wolfgang Eder (1998) oraz Cheryl Jones (2008). Obecnie można wyróżnić geoparki o charakterze krajowym, europejskim i światowym, spośród których te spełniające określone wymagania należą do sieci Europejskich Geoparków oraz Światowej Sieci Geoparków UNESCO. Obecnie na świecie istnieje 120 geoparków w 33 państwach. Jedynym jak do tej pory polskim geoparkiem UNESCO jest powołany w 2011 r. transgraniczny obszar o nazwie „Łuk Mużakowa” (Kozma 2009), który wraz z Karkonoskim Parkiem Narodowym i jego otuliną (Knapik i in. 2011) oraz Górą Świętej Anny (Woźniak i in. 2010) ma status geoparku krajowego. Ponadto zdaniem Krzysztofa K. Miśkiewicza (2015) kolejnych 5 geoparków stanowi zaawansowane projekty (Polodowcowa Kraina Drawy i Dębicy, Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie, Geopark Chęcińsko-Kielecki, Dolina Wisłoka i Skamieniały Las), a następnych 14 jest w fazie planowania. Jak do tej pory środkowa część naszego kraju była pozbawiona takich inicjatyw.

Znaczenie geoparków w promowaniu nauk o Ziemi zostało podkreślone 17 listopada 2015 r., kiedy podczas 38. Sesji Konferencji Generalnej UNESCO w Paryżu Światową Sieć Geoparków podniesiono do rangi miejsc Światowego Dziedzictwa UNESCO. Obserwując rozwój geoparków na świecie, można zauważyć, że dają one impuls społeczeństwu lokalnemu do zrównoważonego rozwoju z poszanowaniem wszystkich składników dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Dzięki temu geoparki stanowią doskonały przykład rozwoju oferty dla turystyki zrównoważonej, spełniającej według Światowej Organizacji Turystyki potrzeby zarówno turystów, jak i regionów ich przyjmujących, jednocześnie chroniąc je i wspierając możliwości ich rozwoju w przyszłości.

Delimitacji obszaru potencjalnego geoparku dokonuje się według wielu kryteriów dotyczących położenia, zagospodarowania, rozwoju ekonomicznego, stanu ochrony oraz możliwości przyrodniczej i środowiskowej edukacji (Guidelines 2007), w obrębie których zagadnienia *stricte* geologiczne stanowią jedynie 5% oceny. Pozostałe czynniki warunkujące istnienie i działalność geoparku to: struktura zarządzania (25%), geochrona (20%), możliwość interpretacji i edukacji przyrodniczej (15%), dziedzictwo, rozwój geoturystyki i zrównoważony rozwój ekonomiczny (po 10%) oraz dostępność (5%) (*Applicant's Self Evaluation...* 2009).

Współcześnie kompleksowa oferta turystyczna postrzegana przez pryzmat marketingu (Kotler i in. 1996; Altkorn 2005) stanowi produkt turystyczny zdefiniowany m.im. przez Jacka Kaczmarka i in. (2010). Geoparki ze swą ofertą mogą tworzyć specyficzny produkt przeznaczony dla turystyki zrównoważonej zdefiniowanej m.in. przez Andrzeja Kowalczyka (2010), w tym geoturystyki, zwanym produktem geoturystycznym (Migoń 2012) lub geoproduktem (Dryglas, Miśkiewicz 2014). Mają one charakter materialny i niematerialny, stworzony na bazie walorów przyrody nieożywionej (walorów geologicznych) i współtworzony oraz doświadczany przez turystów w związku z wyjazdem poza miejsce stałego zamieszkania zarówno przed rozpoczęciem podróży, w trakcie jej trwania, jak i po powrocie, umożliwiając realizację celów geoturystycznych (Dryglas, Miśkiewicz 2014). Geoprodukt według Neda Torabi Farsani i in. (2012) powinien stanowić pedagogiczne i komercyjne narzędzie o regionalnym charakterze, łącząc lokalne i tradycyjne produkty z koncepcjami i interpretacjami w naukach o Ziemi, będąc geologicznym lub geomorfologicznym symbolem dziedzictwa obszaru oraz przyjaznym elementem środowiska zrównoważonego.

Struktura geoproduktu opracowana przez Dianę Dryglas i Krzysztofa Miśkiewicza (2014) składa się z 6 poziomów. Są to:

- cel geoturystyczny (*geo-tourism purpose*) – stanowi jego rdzeń, decydujący o motywach związanych z obcowaniem z geodziedzictwem (np. motyw poznawczy),
- geodziedzictwo (*geo-heritage*) – składa się na nie przedmiot zainteresowań turystów, czyli zarówno dziedzictwo przyrodnicze (w szczególności przyrody nieożywionej), jak i kulturowe,
- geoprodukt (*geo-product*) – obejmuje rzeczywistą ofertę, z której można skorzystać,
- geointerpretacja (*geo-interpretation*) – jest częścią oferty odpowiadającą za sposób przekazywania wiedzy z zakresu geodziedzictwa i stanowiącą infrastrukturę ułatwiającą zrozumienie prezentowanych zjawisk,
- geoaangażowanie (*geo-involvement*) – jest związane z osobami angażującymi turystów w zrozumienie geodziedzictwa w procesie aktywizującej geointerpretacji (np. udział w warsztatach),

– geoinnowacja (*innovative geo-product*) – jest sposobem wykorzystywania nowych technologii do geointerpretacji, tworząc innowacyjne sposoby i narzędzia ułatwiające zrozumienie geodziedzictwa w sposób angażujący turystów.

3. Północna część aglomeracji poznańskiej jako obszar potencjalnego geoparku

Obszar północnej części aglomeracji poznańskiej stanowiący teren tworzonego Geoparku Morasko był przedmiotem badań wielu naukowców. Zdaniem Andrzeja Muszyńskiego i in. (2012) atutem naszego kraju jest to, że w jego obecnych granicach spadło kilka największych deszczów meteorytowych w Europie, a Morasko jest miejscem największego w Europie Środkowej upadku meteorytów żelaznych. „Przelot tak wielkiego bolidu, rozpad w atmosferze, a następnie zderzenie z powierzchnią ziemi były widoczne i słyszalne z odległości wielu setek kilometrów. Rozżarzona materia kosmiczna połamała drzewa i wywołała pożary lasów. Przepuszczalnie w wyniku zderzenia z powierzchnią ziemi powstały kraterory impaktowe. Obszar upadku jest jednym z kilkunastu znanych miejsc na świecie, gdzie jednocześnie występują obok siebie meteoryty i kraterory uderzeniowe” (Muszyński 2012). Obszerne podsumowanie stanu wiedzy o meteorycie Morasko podają Wojciech Stankowski (2008) oraz Andrzej Muszyński i in. (2012). Warto również wspomnieć o inicjatywie Centrum Uniwersyteckiego Parku Historii Ziemi, przy okazji której przedstawiono propozycję ścieżek edukacyjnych (Makohonienko 2011).

W szerszym ujęciu teren przyszłego geoparku został przedstawiony przez Leszka Kasprzaka (2013), który wiedzę naukową przekazał w formie popularnej, przeznaczonej dla szerokiego grona odbiorców. Właśnie takie opracowania powinny stanowić podstawę materiałów popularyzujących wiedzę na temat walorów tworzonego Geoparku Morasko, zachęcając do przyjazdu turystów o różnych motywach. Poniższy fragment przybliży najważniejsze wydarzenia związane z potencjałem tego obszaru.

„20 000 lat temu na obszarze Europy miało miejsce swoiste apogeum chłodu, a północne regiony skuwala potężna czasza lodowa, lądolód sięgał obszaru obecnej Wielkopolski, włączając ze Skandynawii ogrom materiału skalnego, który stanowi to, co jest bogactwem całej Wielkopolski. [...] Nic jednak nie trwa wiecznie, więc i czas wielkiego chłodu wypełniał się [...] Około 16 tys. lat temu odsłonił się spod lądolodu obszar Moraska. [...] Wędrujemy poprzez rumowiska głazów polodowcowych, forsujemy rozległe płaskie powierzchnie poprzecinane korytami dzikiej wówczas Warty. Nie jest to bezpieczna droga, wszędzie rozpadliny,

roztoki. Te, które przechodziliśmy rankiem jako wąskie strumienie, po południu okazały się rwącymi rzekami. [...] W lipcu mógł być to bardzo piękny świat, niebiesko pobłyskujący lód, olśniewająco biały śnieg, stosunkowo ciepło, do 10 stopni w słoneczny dzień. Gdyby nam sił i zapału starczyło na kontynuowanie wędrówki po lądolodzie, po kilku dniach dotarlibyśmy do pól śnieżnych. Oznaczałoby to, że jesteśmy powyżej linii wieloletniego śniegu. Najprawdopodobniej byłibyśmy już daleko za dzisiejszą doliną Noteci. Zimą taka wędrówka byłaby mało komfortowa, gdyż odbywałaby się przy temperaturach rzędu minus 30°C [...] Około 10 000 lat temu Warta przebiła się przez wzniesienia pozostawione przez lodowiec i wróciła do swojego naturalnego biegu po okresie, gdy musiała płynąć wzdłuż czoła lodu aż do Morza Północnego. Powoli pogłębiła odcinek przełomowy i wytworzyła tzw. Poznański Przełom Warty. [...] Rok 5000 lat temu jest rokiem wyjątkowym dla Moraska i nie tylko. W tym właśnie czasie pustynnieje Sahara, pojawiają się ludzie nad Nilem, powstają cywilizacje wielkich dolin, państwowość, religia, prawo... i wtedy właśnie gdzieś daleko, na północy, w nieprzebranych lasach spada meteoryt... i ma to miejsce właśnie na Morasku. Warto dodać, że jest to jedno trzech znanych miejsc w Europie, w których ślady impaktu meteorytowego są czytelne w osadach miękkich” (Kasprzak 2013). Takie wprowadzenie z pewnością działa na wyobraźnię potencjalnych odwiedzających, stanowiąc podstawę opisu produktu turystycznego, wykorzystującą jego wyróżniki.

Idea powołania geoparku została wyrażona po raz pierwszy w 2013 r. przez Dziekana Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. UAM dr. hab. Leszka Kasprzaka. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem umowy konsorcjum, która ma zostać podpisana pomiędzy zainteresowanymi podmiotami, którymi są: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Gmina Suchy Las, Gmina Czerwonak, miasto Poznań i Lasy Państwowe. W dalszych zamierzeniach zdaniem Janusza Kobeszki (2015) konsorcjum będzie popierać różne formy turystyki i rekreacji na wyznaczonych w tym celu terenach geoparku oraz działania promocyjne i artystyczne na rzecz upowszechniania wiedzy o geoparkach w Polsce i na świecie. „Partnerzy będą popierać w ramach własnej działalności oraz we wspólnych projektach tworzenie twardej infrastruktury edukacyjnej, naukowej, turystycznej i sportowej, o ile będą one związane z działalnością Geoparku. Będą to miejsca ekspozycji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ścieżki edukacyjne, miejsca i obiekty innowacji społecznych, małej architektury, instalacje artystyczne, miejsca i obiektów aktywności sportowej, ścianki wspinaczkowe, małe obserwatoria astronomiczne. [...] Partnerzy będą współpracować w realizacji różnych miękkich form edukacji i sportu młodzieży i studentów, w formie: zielonych szkół, zajęć plenerowych, wykładów, warsztatów, szkoleń, wystaw artystycznych, atrakcji sprawnościowych, wycieczek, questów, rajdów rowerowych, spływów kajakowych” (Kobeszko 2015).

Zasięg tworzonego geoparku będzie obejmował północną część aglomeracji poznańskiej z terenami związanymi z impaktem meteorytu i w obrębie przełomu Warty, tj. na zachodzie Górę Morasko, na wschodzie Dziewiczą Górę, na północy obszar Biedruska i Owińsk, na południu dolinę Warty i Cybiny, obszar Ostrowa Tumskiego z Bramą Poznania.

Celem geoparku będzie zachowanie i promowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, obejmującego skutki upadku meteorytu, efekty działalności lądolodu skandynawskiego, obszar Poznańskiego Przełomu Warty oraz działalność ICHOT Ostrowa Tumskiego i Rezerwatu Archeologicznego „Genius loci”, stanowiąc tym samym połączenie walorów przyrodniczych i kulturowych tworzących regionalną odmianę krajobrazu kulturowego. Zainteresowanie tym obszarem powinno obejmować motywy podejmowania aktywności turystyczno-rekreacyjnej związane z dotychczas słabo eksponowanymi turystycznie zagadnieniami meteorytów i zlodowacenia.

Dotychczas realizowane działania, zdaniem L. Kasprzaka (2013), sprowadzają się do wytyczenia traktów spacerowych oraz ścieżek dydaktycznych, tablic informacyjnych, punktów widokowych. „Istotniejsze inwestycje związane są z zagospodarowaniem meandru Warty poprzez zbudowanie stanowisk pomiarowych oraz pomostu drewnianego [...]. Nieco bardziej ambitny plan, choć pewnie jeszcze w sferze marzeń, dotyczy kolejki napowietrznej przebiegającej od pętli autobusowej. Kolejny ważny aspekt to tablice elektroniczne pozwalające zamieszczać istotne informacje, reklamy lokalnych pracodawców, ale i programy edukacyjne, a może nawet sezonowo kino letnie. Kampus z etapu budowania powinien wejść w etap ożywiania i w ten sposób przekształcania w centrum kultury, nauki i edukacji przyrodniczej dla każdego” (Kasprzak 2013).

Istotnym wyróżnikiem miejsca jest logo nawiązujące do potencjału obszaru (rys. 1). Czerwone wnętrze, zdaniem Mirosława Makohonienki, nawiązuje do uderzenia meteorytu, natomiast otaczające je brązowy i zielony łuk symbolizują utwory rzeźby polodowcowej oraz pokrycie leśne.

Rysunek 1. Logo tworzonego Geoparku Morasko

Źródło: https://amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0004/269599/WPROWADZENIE_SEMINARIUM-WNGiG-UAM_GEOPARK-MORASKO_2015-2.pdf [25.09.2015].

Zdaniem Piotra Migonia (2012) logo to ma szczególne znaczenie dla terenów, które w świadomości społecznej nie mają utrwalonej pozycji jako cel podróży turystycznych bądź których walor turystyczny wynika z zupełnie innych cech środowiska przyrodniczego czy kulturowego. Tak jest w przypadku aglomeracji poznańskiej, której najpopularniejszym wyróżnikiem są elementy dziedzictwa kulturowego, takie jak: koziółki poznańskie, rogal świętomarciński czy Ostrów Tumski. Natomiast Góra Moraska z kraterami meteorytowymi niewielu osobom kojarzyła się dotychczas z samodzielnym celem turystyczno-rekreacyjnym. Z tego względu zamiarem pomysłodawców jest kształtowanie wizerunku północnej części aglomeracji poznańskiej na taki cel. Identyfikator, zdaniem P. Migonia (2012), powinien nawiązywać do kampanii promocyjnej, znaku graficznego, hasła rozpoznawczego i innych działań marketingowych. „Posługiwanie się »geoidentyfikatorem« może być elementem szerszej promocji, nieograniczającej się do geoturystyki” (Migoń 2012).

4. Potencjalny produkt turystyczny Geoparku Morasko

Przedstawione walory turystyczne stanowią bogactwo krajobrazu Wielkopolski, obejmując skutki uderzenia meteorytu, mozaikę gleb, zróżnicowanie polodowcowych form rzeźby terenu, w tym przełomowe odcinki dolin o charakterze nizinnym oraz głązy narzutowe. W ramach tworzonego produktu turystycznego należy określić, czy walory te będą magnesem wystarczająco silnie przyciągającym turystów. Z uwagi na dotychczasowy rozwój oferty turystycznej aglomeracji poznańskiej należy stwierdzić, że nie, gdyż były one sporadycznie wykorzystywane w tworzeniu tej oferty. W takiej sytuacji walorom tym powinny towarzyszyć inne atrakcje zachęcające turystów do odwiedzin lub sprawiające, by zostali dłużej. W przypadku tworzonego Geoparku Morasko widoczna jest konieczność skorzystania z walorów kulturowych Poznania oraz stworzenia nowej infrastruktury.

Proponowanie produktów turystycznych na bazie tworzonego geoparku jest rzeczą niezwykle trudną, dlatego obecnie mogą one mieć charakter teoretyczny. Nawiązując do konstrukcji geoprojektu autorstwa D. Dryglas i K. Miśkiewicza (2014), można przedstawić Geopark Morasko jako produkt turystyczny o charakterze obszaru (*complex-place*) jako „georegion”. Jego oferta będzie związana z działalnością edukacyjną Geoparku oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, uzupełniona aspektami poznawczymi z wykorzystaniem ścieżek edukacyjnych, szlaków rowerowych oraz zagospodarowanych miejsc dla rekreacji. Jednak podstawą działania produktu będzie szeroko pojęta edukacja wykorzystująca wiedzę naukową przekazywaną w sposób popularny.

Cel produktu nawiązuje do postrzeganego przez J. Kaczmarka i in. (2010) rdzenia produktu, który odnosi się do motywów przybycia związanych z obszarem Geoparku Morasko. Jest on najczęściej kojarzony z wyróżniającym go identyfikatorem, a także charakterystycznym logo. Motywy w tym przypadku mają głównie charakter poznawczy i edukacyjny, a ich uzupełnieniem mogą być motywy rekreacyjno-wypoczynkowo-rozrywkowe.

Geodziedzictwo, jako drugi element, obejmuje wszystkie składowe potencjału turystycznego obszaru, którymi są: elementy dziedzictwa przyrodniczego, czyli kraterę meteorytowe, krajobraz polodowcowy ze wzgórzami czołowo-mornowymi, Poznański Przełom Warty i głazy narzutowe oraz elementy dziedzictwa kulturowego, jakim są obiekty muzealne i zabytkowe związane z początkami poznańskiego osadnictwa w rejonie Ostrowa Tumskiego, a także historyczny krajobraz kulturowy o charakterze miejsko-wiejskim Wilczego Młyna, Naramowic i Owińsk. Elementy te tworzą razem specyficzny krajobraz kulturowy aglomeracji poznańskiej posiadający duży i zróżnicowany potencjał turystyczny.

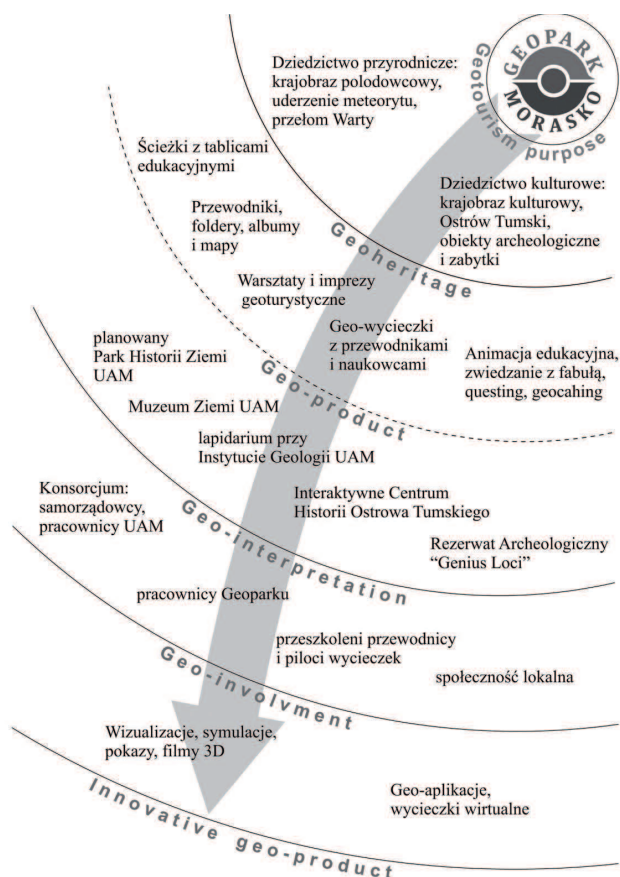
Na trzeci element, czyli geoproduct, składa się rzeczywista oferta i infrastruktura udostępniająca geodziedzictwo. Powinna ona obejmować ofertę turystyczno-edukacyjną uniwersyteckiego Kampusu Morasko, Muzeum Ziemi UAM z kolekcją meteorytów, w tym z największym ważącym 261 kg, znalezionym w rejonie Rezerwatu Morasko, lapidarium przy Instytucie Geologii UAM z eksponatami pokazującymi wykorzystanie kamienia w architekturze i budownictwie, ponadto planowaną astrobazę będącą miejscem obserwacji nieba oraz Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego ICHOT wraz z Rezerwatem Archeologicznym „Genius loci”. Uzupełnieniem geoproductu powinny stać się niektóre elementy zagospodarowania turystycznego w postaci szlaków turystycznych i tablic edukacyjnych, scalające ofertę w produkt sieciowy, popularno-naukowa oferta wycieczek i warsztatów z możliwościami uprawiania turystyki aktywnej i rekreacji, a także publikacje promocyjno-turystyczne.

Geointerpretacja, jako czwarty element, wykorzystuje wszystkie wyżej wymienione obiekty i elementy infrastruktury, które przy wykorzystaniu oprogramowania stają się interaktywnym narzędziem w interpretacji prezentowanych zjawisk geodziedzictwa, stanowiąc innowacyjny geoproduct. Można do nich zaliczyć rozwijające się intensywnie w ostatnim czasie aplikacje na smartfony czy QR kody.

Kolejny element produktu, jakim jest geoaangażowanie, obejmuje wiedzę i doświadczenie ludzi zaangażowanych w geoproduct. Są to pracownicy, animatorzy, naukowcy i przewodnicy angażujący turystów do interpretacji geodziedzictwa poprzez prowadzenie pokazów, warsztatów, zwiedzania z fabułą czy zabaw animacyjnych o tematyce związanej z geodziedzictwem.

Ostatnim elementem jest geoinnowacja, obejmująca wszelkiego rodzaju innowacje i nowe technologie związane z geointerpretacją i geoaangażowaniem.

Można do nich zaliczyć wszelkiego rodzaju nowoczesne narzędzia i sposoby interpretacji, takie jak: symulacje, wizualizacje 3D czy 5 D, geoaplikacje i wycieczki wirtualne. Zastosowanie innowacji w opisywanym geoproductie ułatwia interpretację dziedzictwa przez turystów. Strukturę przedstawionego powyżej geoproductu Morasko pokazuje rysunek 2.

Rysunek 2. Schemat geoproductu Geoparku Morasko

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dryglas, Miśkiewicz 2014.

Przedstawiony geoproduct można przygotować według czterech zagadnień tematycznych nawiązujących do najistotniejszych elementów geodziedzictwa:

a) meteorytowy impakt – jest zagadnieniem posiadającym największy potencjał (identyfikator miejsca), obejmuje charakterystykę konsekwencji upadku meteorytu, z koniecznością przekazu wiedzy naukowej w formie popularnej. Celem wykorzystania tego zagadnienia będzie poznanie tego zjawiska. Miejscami

realizacji powinny się stać zagospodarowane kratery meteorytowe, Muzeum Ziemi UAM z eksponowanym fragmentem meteorytu, a także symulacja impaktu oddziałująca na wszystkie zmysły człowieka;

b) Wielkopolska Epoka Lodowcowa (Kasprzak 2015) – obejmuje zagadnienia związane przeobrażeniem krajobrazu pod wpływem działalności łądolodu skandynawskiego, na terenie całego regionu, którego wyróżnikami powinny być:

– wzniesienia czołowo-morenowe (Dziewicza Góra, Góra Morasko) w postaci subproduktu (o proponowanej nazwie „Z widokiem na Poznań”) o charakterze poznawczym i aktywnym, którego głównym zadaniem będzie przybliżenie zagadnień związanych z procesami powstania wzgórz polodowcowych oraz ich ochrony przed nadmiernym rozwojem zabudowy mieszkaniowej celem zachowania wysokich walorów estetycznych. Elementami zagospodarowania powinny być szlaki turystyczne (piesze, rowerowe) i ścieżki edukacyjne łączące Górę Moraską z Dziewiczą Górą, wieże widokowe umożliwiające interpretację krajobrazu oraz zagospodarowanie miejsca odpoczynku,

– Poznański Przełom Warty, jako subprodukt „Poznańska Brama Warty” (Makohonienko, Kasprzak 2015), stanowiący ciąg poznawczo-komunikacyjny łączący zagadnienia związane z zabytkowym krajobrazem kulturowym Ostrowa Tumskiego z podmiejskim i wiejskim krajobrazem kulturowym północnej części aglomeracji poznańskiej, a także stanowiący ciąg komunikacyjny poprzez szlak kajakowy, trasę rowerową, ścieżkę edukacyjną czy trasę kolejki napowietrznej,

– głązy narzutowe w postaci subproduktu poznawczego „Śladami głązów narzutowych” o charakterze edukacyjnej ścieżki przybliżającej jeden z najważniejszych elementów krajobrazu kulturowego Wielkopolski, jakim są chronione w postaci pomników przyrody okazy. Głązy te, tworzące lokalny koloryt, były wykorzystywane w regionalnej architekturze i budownictwie. Obecnie zagadnienie to wymaga wnikliwej inwentaryzacji terenowej w celu wskazania istniejących głązów narzutowych w rejonie aglomeracji poznańskiej, stanowiących najlepsze przykłady wyjaśnienia ich genezy, które mogą zostać połączone oznaczoną pieszą lub rowerową trasą edukacyjną.

Zagadnienie Wielkopolska Epoka Lodowcowa może być również realizowane w całym regionie, w specjalnie do tego przystosowanych miejscach interpretacji krajobrazu, decydując o jego wartościowym dziedzictwie naturalnym. Jego uzupełnieniem mogą być zagadnienia przybliżające cechy zachowanego krajobrazu kulturowego Wielkopolski obejmującego niwy polne urozmaicone licznymi zadrzewieniami śródpolnymi pełniącymi również funkcje ekologiczne, naturalne zbiorniki wodne o charakterze polodowcowym i cieki wraz charakterystycznymi w regionie młynami wodnymi i wiatrakami;

c) nauka dla społeczeństwa (Makohonienko, Kasprzak 2015), jako osobny produkt o dużym potencjale naukowo-badawczym, związany z zapleczem laboratoryjnym i dydaktycznym Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a dzięki dogodnej lokalizacji, może pełnić funkcję scalającą główne elementy geodzieztwa geoparku, wzmacniając ich charakter naukowy. Jego uzupełnieniem może być Rezerwat Żurawiniec, stanowiący swoiste archiwum paleośrodowiskowe w postaci torfowiska przejściowego utworzonego w wyniku działalności człowieka na wododziale wodnym (Makohonienko 2015). Dalsze plany obejmują przygotowanie eksperymentu dla dydaktyki poprzez planowane podtopienie tego terenu (Makohonienko 2015).

Tak bogata i różnorodna oferta geoprodktu geoparku powinna odpowiadać szerokiej grupie potencjalnych odbiorców, których wstępnie można podzielić na cztery grupy odbiorców w zależności od motywu przewodniego:

- motyw edukacyjny, związany ze zorganizowanymi grupami szkolnymi i rodzinami z dziećmi, które w zależności od wieku mogą realizować zagadnienia obejmujące poszczególne elementy wiedzy przyrodniczej, w szczególności astronomicznej i geologicznej o różnym stopniu zaawansowania, urozmaicone różnymi formami aktywności. Sposobem realizacji tych zagadnień pod opieką wyszkolonego animatora mogą być m.in.: gry i zabawy edukacyjne, wycieczki z fabułą (*storytelling*¹), związane z poszukiwaniem odłamków meteorytów oraz śladów zlodowacenia z wykorzystaniem ścieżek edukacyjnych. Wycieczki te powinny być zaopatrzone w specjalnie sporządzoną broszurę informacyjną, dostosowaną do wielu uczestnika, która stanowiłaby zarówno miniprzewodnik z zadaniami, jak i scenariusze lekcji i ćwiczeń dla prowadzących je opiekunów;

- motyw edukacyjno-naukowy, związany z różnymi grupami studentów studiów przyrodniczych z kraju i zagranicy, którzy przy okazji pobytu w geoparku mogliby realizować trudniejsze zagadnienia edukacyjne i naukowe związane zarówno z wiedzą ogólną dotyczącą zjawisk meteorytowych (wiedza o meteorytach, opis uderzenia i jego skutków), jak i specjalistyczną, wąską dziedziną związaną np. z określeniem składu chemicznego materiału meteorytowego, modelowaniem uderzenia, a także poszukiwaniem skutków jego uderzenia. Zagadnienia te powinny być realizowane poprzez interaktywne pokazy i prelekcje, zajęcia warsztatowe prowadzone przez geologa oraz inne, wyżej wymienione formy aktywnej edukacji prowadzone przez animatora i nauczyciela;

- motyw poznawczy, w odniesieniu zarówno do grup zorganizowanych, jak i odbiorców indywidualnych, realizujących tematycznie różne wycieczki poznawcze pod opieką przewodnika turystycznego lub geologa, obejmujące m.in. wizytę w Rezerwacie Meteoryt Morasko, Muzeum Ziemi UAM, wraz z wejściem na specjalnie w tym celu zaaranżowany punkt widokowy na dachu Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM, na którym z wykorzystaniem tablic informacyjnych można interpretować widoczny z niego krajobraz,

¹ Szerszą charakterystykę tej formy aktywnego zwiedzania przedstawiono na przykładzie Dolnego Śląska: Góralewicz-Drozdowska, Gruszka, Rogowski 2013.

– motyw rekreacyjny, związany z różnymi grupami odbiorców, ale przede wszystkim z rodzinami z dziećmi, które w obrębie geoparku mogą realizować różne formy rekreacji wzbogacone o elementy dydaktyczne. W tym celu powinien zostać stworzony plac zabaw, z zagospodarowanymi miejscami odpoczynku, które byłyby połączone ze sobą licznymi alejkami spacerowymi, w obrębie których można by realizować elementy edukacyjne, łącząc rekreację z edukacją poprzez przygotowanie wycieczek fabularyzowanych, questów czy torów przeszkód z łamigłówkami i zagadkami. W tym przypadku wartościowym uzupełnieniem mogą być warsztaty dla rodzin z dziećmi oraz samych najmłodszych realizowane pod opieką animatorów.

5. Podsumowanie

Na bazie bogatego stanu wiedzy i intensywnie rozwijającej się inicjatywy konsorcjum mającej doprowadzić do powstania geoparku, możliwe było wstępne opracowanie potencjalnego geoproductu w postaci kompleksowo funkcjonującego georegionu. Poprzez kreowanie dobrego klimatu współpracy między instytucją naukową, samorządowcami i społecznością lokalną możliwe będzie nawiązanie długoterminowej współpracy w postaci klastra turystycznego. Dzięki temu inicjatywa ta dobrze odpowiada założeniom Komisji Europejskiej, która od lat przywiązuje dużą wagę do klastrów, uważając je za motory innowacyjności i wzrostu gospodarczego. W nowej perspektywie finansowej 2014-2020 Komisja Europejska nadal wspiera rozwój klastrów, które tworzą korzystne warunki dla otwartych innowacji, sprzyjając współpracy pomiędzy różnymi aktorami procesu tworzenia innowacji. Dzięki łączeniu komplementarnych umiejętności i kompetencji oraz angażowaniu użytkowników w tworzenie innowacyjnych rozwiązań klastry mogą stać się katalizatorami trwałych zmian, które pozwolą efektywniej wykorzystać istniejące zasoby oraz podnieść wydajność i konkurencyjność przedsiębiorstw, a tym samym przywrócić Europę na ścieżkę wzrostu. Nie inaczej jest w przypadku Geoparku Morasko, który poprzez swoje innowacyjne podejście do promocji geodziedzictwa, wykorzystując potencjał naukowo-badawczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, tworzy podwaliny do długotrwałej i owocnej współpracy publiczno-prywatnej obejmującej wszystkie zainteresowane strony.

Na koniec należy podkreślić, że inicjatywa Geoparku Morasko, mając duże szanse powodzenia, istotnie rozwija i dywersyfikuje ofertę turystyczną aglomeracji poznańskiej z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju i upowszechniania wiedzy w sposób popularny. Finalnym osiągnięciem powinno być uzyskanie statusu geoparku należącego do Światowej Sieci Geoparków UNESCO dzięki czemu możliwe będzie wykreowanie markowego produktu turystycznego, unikatowego w skali międzynarodowej.

Literatura

- Alexandrowicz Z. (2006), Geoparki – nowe wyzwanie dla ochrony dziedzictwa geologicznego, *Przegląd Geologiczny*, t. 54, nr 1: 36-41.
- Altkorn J. (2005), *Marketing w turystyce*, Warszawa: WN PWN.
- Applicant's Self Evaluation and Evaluators Estimate*, Global Geoparks Network, www.aso-geopark.jp/ggn/pdf/annex1.pdf. [28.11.2015].
- Aleksandrowicz Z., Miśkiewicz K. (2007), Światowa Sieć Narodowych Geoparków UNESCO (procedura tworzenia), *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę*, t. LXIII, nr 2: 3-14.
- Dryglas D., Miśkiewicz K. (2014), Construction of the geotourism product structure on the example of Poland, w: *Ecology, Economics, Education and Legislation*, t. II: *Ecology and Environmental Protection*, International Multidisciplinary Scientific Geoconferences SGEMZOI4, Albena (Bułgaria).
- Farsani N.T., Coelho C., Costa C. (2012), *Geoparks and geotourism: New approaches to sustainability for the 21st century*, London: Brown Walker Press.
- Golonka J., Doktor M., Krobicki M., Miśkiewicz K., Bartuś T., Stadnik R., Waśkowska A. (2012), Transgraniczny geopark pieniński jako stymulator rozwoju regionu, *Rozwój turystyki kulturowej i przyrodniczej na pograniczu polsko-słowackim*, PWSZ w Nowym Targu: 47–56.
- Góralewicz-Drozdowska M., Gruszka I., Rogowski M. (2013), Storytelling at visitor attractions of Lower Silesia as a tourist product, w: *Tourism role in the regional economy*, t. IV: *Regional tourism product – theory and practice*, red. J. Wyrzykowski, Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu.
- Guidelines (2007), *Guidelines and Criteria for National Geoparks seeking UNESCO's assistance to join the Global Geoparks Network*, January, UNESCO, www.unesco.org/science/earth/geoparks/2007guidelinesJanuary.pdf [28.11.2015].
- <http://geoturystyka.blogspot.com/> [30.11.2015].
- <http://poznan.travel/pl/r/biznes/poznan-convention-bureau> [27.11.2015].
- <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5> [28.11.2015].
- https://amu.edu.pl/__data/assets/pdf_file/0004/269599/WPROWADZENIE_SEMINARIUM-WNGiG-UAM_GEOPARK-MORASKO_2015-2.pdf [28.11.2015].
- Jones C. (2008), History of Geoparks, w: *The History of Geoconservation*, red. C.V. Burek, C.D. Prosser, London: Geological Society: 273-277.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B. (2010), *Produkt turystyczny – pomysł, organizacja, zarządzanie*, Warszawa: PWE.
- Kandulski S. (2011), Miasto jako destynacja turystyki kulturowej na przykładzie Poznania, w: *Obcy w Poznaniu. Historyczna metropolia jako ośrodek turystyki kulturowej*, red. A.M. von Rohrscheidt, Poznań: KulTour.pl, Kraków: Proksenia.
- Kasprzak L. (2013), Morasko – geograficzny punkt widzenia, *Merkuriusz Polska*, www.merkuriusz.com.pl/index.php/component/k2/item/209-morasko-%E2%80%93-geograficzny-punkt-widzenia [28.11.2015].

- Kasprzak L. (2015), *Geomorfologia Moraska i okolic – krajobrazowe dziedzictwo epoki glacialnej*, Seminarium Geopark Morasko, Geografia dla społeczeństwa, 22-23.04. 2015, Poznań: Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM.
- Knapik R., Migoń P., Szuszkiewicz A., Aleksandrowski P. (2011), Geopark Karkonosze – georóżnorodność i geoturystyka, *Przegląd Geologiczny*, t. 59, nr 4: 311-322.
- Kobeszko J. (2015), *Powstała inicjatywa utworzenia Geoparku*, www.suchylas.pl/pl/wa%C5%BCne/item/3632-b%C4%99dziemy-liderem-projektu-utworzenia-geoparku.html [28.11.2015].
- Kotler Ph., Bowen I., Makens J. (1996), *Marketing for Hospitality & Tourism*, New York: Prentice Hall.
- Kowalczyk A. (red.) (2010), *Turystyka zrównoważona*, Warszawa: WN PWN.
- Koźma J. (2009), *Ocena możliwości utworzenia geoparku w obszarze Łuku Mużakowa*, www.mos.gov.pl/g2/big/2009_10/f66cbb53d57e82b828b2817d7e2d1906.pdf [28.11.2015].
- Makohonienko M. (2011), Ścieżki edukacyjno-rekreacyjne między Górą Morasko a Pozańskim Przełomem Warty, w: Fedorowski J., Błoszyk J., Chwieduk E., Czebreszuk J., Kropikiewicz H., Wiland-Szymańska J., *Centrum Uniwersytecki Park Historii Ziemi w Poznaniu*, Poznań: WN UAM.
- Makohonienko M. (2015), *Rezerwat Żurawiniec jako archiwum paleośrodowiskowe*, Seminarium Geopark Morasko, Geografia dla społeczeństwa, 22-23.04. 2015, Poznań: Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM.
- Makohonienko M., Kasprzak L. (2015), *Geopark Morasko – projekt na rzecz społeczeństwa, promocji regionu i Uczelni*, Seminarium Geopark Morasko, Geografia dla społeczeństwa, 22-23.04. 2015, Poznań: Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM.
- Migoń P. (2012), *Geoturystyka*, Warszawa: WN PWN.
- Miśkiewicz K. (2015), *Geoprodukty w geoparkach i geoturystyce*, I Ogólnopolskie Forum pt. „Geo-produkt: od geologii do produktu turystycznego”, Kielce, 24-24.09.2015, www.researchgate.net/publication/279529623. [28.11.2015].
- Muszyński A., Kryza R., Karwowski Ł., Pilski A.S., Muszyńska J. (red.) (2012), *Morasko. Największy deszcz meteorytów żelaznych w Europie środkowej*, Poznań: WN UAM.
- Patzak M., Eder W. (1998), UNESCO GEOPARK. A new Programme – a new UNESCO label, *Geologica Balcanica*, t. 28, nr 3-4: 33-35.
- Stankowski W. (2008), *Meteoryt Morasko – osobliwość obszaru Poznania*, Poznań: WN UAM.
- Woźniak P., Sikora R., Lasoń K., Markowiak M., Haisig J., Szulc J., Hagdorn H. (2010), *Geopark Góra Św. Anny – udokumentowanie i propozycja jego ochrony*, Sosnowiec: Państwowy Instytut Geologiczny, PIB, Oddział Górnośląski. www.europeangeoparks.org/?p=5085 [29.11.2015]. www.globalgeopark.org/aboutGGN/list/index.htm [29.11.2015]. www.globalgeopark.org/News/News/9979.htm [29.11.2015]. www.mos.gov.pl/kategoria/2372_geologia_dla_turystyki/ [25.11.2015].

www.pi.gov.pl/parp/chapter_86197.asp?soid=13B041DE9F5045EC9EBA708D4D698A76 [25.11.2015].

www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/global-geoparks/ [29.11.2015].

www.pi.gov.pl/parp/chapter_86197.asp?soid=13B041DE9F5045EC9EBA708D4D698A76 [30.11.2015].

Geopark Morasko as a potential tourist product

Abstract. In recent years we have observed an increase in geoparks launching activities, which aim to protect and promote nature and cultural heritage of an international significance. One of the newest initiatives in this matter is the project of the Morasko Geopark in the Northern Poznań agglomeration. The goal of the proposed geopark aims to protect a meteorite impact area at Morasko Hill, together with its postglacial history, including human activity of this area in the Holocene epoch. The idea of a potential Morasko Geopark should consider a sustainable socio-economic development of this region and promote both the natural and cultural heritage of the site. The aim of this study is to assess the potential of the tourism product from the development of the Morasko Geopark, which might become a flagship initiative for the city of Poznań. A unique character of the Morasko area should be recognized internationally, which might further help bond the future Morasko Geopark with the Global Geoparks Network supported by UNESCO.

Keywords: Geopark Morasko, geotourist product, Poznan agglomeration